

N. Steinhardt

Correspondență

Ediție îngrijită, studiu introductiv, note,
referințe critice și indici de George Ardeleanu
Repere biobibliografice de Virgil Bulat

POLIROM
2021

Opera integrală N. Steinhardt apare din inițiativa Preasfințitului Părinte Iustin, Episcopul Maramureșului și Sătmăruului, Președinte de onoare al Fundației „N. Steinhardt“.

Colectivul redacțional : George Ardeleanu, Florian Roatiș, Ștefan Iloaie, Macarie Motogna, Virgil Bulat

Correspondența către Georgică Cira, Nicolae Corneanu, Benedict Ghiuș, Iustin Hodea Sigheteanul, Serafim Man, Antonie Plămădeală și Dumitru Stăniloae este editată de Ștefan Iloaie.

Traduceri de Ioana Pârvulescu, Bianca Alecu, Ana-Maria Lupașcu, Oana Tinca

Copyright © Mănăstirea Rohia, 2021

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: N. Steinhardt și Veronica Pavel Lerner, București, 1975

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

STEINHARDT, NICOLAE

Correspondență / N. Steinhardt; ed. îngrijită, studiu introductiv, note, referințe critice și indici de George Ardeleanu; repere biobibliografice de Virgil Bulat. – Iași: Polirom, 2021-

ISBN 978-973-46-8582-0

Vol. 1. – 2021. – ISBN 978-973-46-8583-7

I. Ardeleanu, George (ed. șt.)

II. Bulat, Virgil (bibliogr.)

821.135.1

Printed in ROMANIA

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i> (George Ardeleanu)	5
<i>Repere biobibliografice</i> (Virgil Bulat)	13
Ever yours, Nicu. <i>Un Jurnal al fericirii</i> <i>în variantă epistolară</i> (George Ardeleanu)	21

Correspondență

Către Manole Cociu-Costieni (mai 1935 – 10 mai 1940)	83
Către Nicolae Iorga (15 noiembrie 1935)	102
Către Charles Gruber (27 iunie 1938 – mai 1941)	106
Către Gheorghe Cardaș (7 decembrie 1964)	147
Către Perpessicius (7 decembrie 1964, 24 decembrie 1964)	149
Către Eugene Jenney (9 ianuarie 1965 – 12 iunie 1988)	153
Către Remus Niculescu (22 februarie 1965)	257
Către Emanoil Vidrașcu (13 martie 1965 – 11 martie 1989)	259
Către Virgil Nemoianu (decembrie 1965 – decembrie 1988)	285
Către Ion Caraion (20 iunie 1966 – 5 august 1974)	348
Către Alexandru Ciorănescu (25 noiembrie 1966 – decembrie 1988)	359
Către Ion Negoitescu (27 februarie 1967 – 5 martie 1971)	491
Către Virgil Ierunca și Monica Lovinescu (29 aprilie 1967 – 28 decembrie 1983)	499
Către Vladimir Streinu (aprilie 1968, 7 ianuarie 1969)	784

Către Monica Pillat (14 mai 1968, [fără dată])	789
Către Toma Pavel (23 noiembrie 1969 – 30 octombrie 1972).....	794
Către Nicolae Manolescu (august 1970)	835
Către Benedict Ghiuș (14 martie 1971 – 1983).....	838
Către Sergiu Al-George (26 decembrie 1971 – 8 noiembrie 1981)	865
Către Colette și Corneliu Axentie (14 februarie 1972 – 11 martie 1989).....	887
Către Geo Bogza (mai 1972 – decembrie 1988)	894
Către Alexandru Baci (19 iulie 1972 – 2 decembrie 1987)	899

București, 31 iulie 1971

Dragă Ioane,

Petrecere frumoasă pe litoralul unde, spre marea mea părere de rău, nu ne-a fost dat să ne întâlnim.

Deoarece urmează să plec la 4 august la Văratec, cu Dinu Pillat și ai săi, am lăsat traducerea în engleză a poeziilor la soacra ta, rugând-o stăruitor să aibă grijă de ele ca de ochii din cap; ceea ce a și făgăduit.

Vei vedea că sunt scrise foarte citeț și cu cerneală. Întâi vin (cu indicarea numărului paginii) cele din *Necunoscutul ferestrelor*¹; apoi, în continuare (și din nou cu indicarea paginii din volumul respectiv), cele din *Cârțița și aproapele*².

Colunii i-am tradus prin catâri. Voi fi, probabil, înapoi în București către sfârșitul lui august.

Iau cu mine la Văratec volumul lui Max Olivier-Lacamp³ pentru care am semnat contractul. Este un roman istoric, onorabil, și nimic mai mult. Dar e scris normal și nu prezintă chinuitoarele construcții ale lui Barlow⁴. Va trebui însă ca o patină elegantă, cumpătată, nobilă să coboare peste traducere mea literar-literală, spre a reda versiunii românești cât mai mult din distincția, concizia și stăpânita durere a textului francez. Va fi o lucrare plăcută, nu o tortură!

Gigi⁵ nu mi-a confirmat încă primirea volumului despre Brâncuși⁶.

-
1. Prima antologie de versuri a lui Ion Caraion, apărută în 1969 la Editura pentru Literatură, distinsă cu Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei Române.
 2. Volum de poezii al lui Ion Caraion apărut în 1970 la Editura Eminescu.
 3. *Les Feux de la colère* de Max Olivier-Lacamp, care va apărea în traducerea lui N. Steinhardt (*Focurile mâniei*) și cu o prefață de Alexandru Paleologu în 1972, la Univers.
 4. *Personalul de 1 și 6* de James Barlow, apărut în 1971 la Univers în traducerea lui N. Steinhardt.
 5. George Tomaziu.
 6. *Masa tăcerii. Simposion de metafore la Brâncuși*, antologie de texte, prefață și traduceri de Ion Caraion, Univers, București, 1970.

Te rog din toată inima să mă ierți dacă îți voi da banii datoraiți abia în septembrie. Plata din 23 iulie am pierdut-o. Iar pentru 6-7 august iar nu m-am putut programa, din pricina Văratecului. Rămâne, deci, pe septembrie, nădăjduind că mă vei înțelege și ierta.

Vă îmbrățișez pe tustrei cu mult drag și rămân al tău mult devotat,

Nicu

Nu mă îndoiesc că poetul – care știe a vorbi cu păsările, cu florile și cu animalele, care cunoaște glasul pisicilor albastre – va ști cum să exprime Martei că nenea Nicu o iubește și îi e dor de ea. Se va pricepe el, poetul! Și să nu-i fie teamă să i-o spună cât mai fierbinte.

7 octombrie 1971

Iubite Ioane,

Deși nu am citit, deocamdată, decât o parte a cărții domnului Romulus Dianu¹, doresc să-ți împărtășesc minunata bucurie pe care am resimțit-o în tot timpul lecturii.

Cred că *Esthera*² nu este numai o „scriere” frumoasă.

-
1. Romulus Dianu (1905-1975), prozator, publicist și traducător. În perioada interbelică lucrează în diplomatie, fiind timp de zece ani colaborator al lui Nicolae Titulescu. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial activează în presa oficială, motiv pentru care în 1945 va fi condamnat la 20 de ani de detenție, fiind eliberat în 1955, în urma Decretului 421. Scrieri: *Viața minunată a lui Anton Pann* (în colaborare cu Sergiu Dan, 1929), *Nopti la Ada-Kaleh* (1931), *Fauna bufonă. Pseudozoologicon* (2 vol., 1972-1975) etc.
 2. Roman elaborat între 1946 și 1972, apărut postum în 1982 cu titlul *Fata de la Suza*, la Cartea Românească. Cu titlul original, romanul a fost publicat abia în 1995 la Editura Minerva.

Cred că nu este numai o rară colecție de aforisme, fulgerătoare ironii și izbânzi stilistice.

Cred că nu este numai o lucrare de erudiție și rezultatul unor imense lecturi.

Cred că nu este numai o interesantă și profundă meditație.

Cred că nu dă numai pilda unor virtuți magice și unei nease-muite puteri de a trezi melancolia, evanescența.

Cred că nu este numai o curajoasă încercare de a interpreta sensul moral al vieții.

Cred că nu este numai o clocotitoare decizie de a demasca turpitudinile, prostia, răutatea, nimicnicia, despotismul.

Cred că nu este numai o manifestare de înaltă și sobră înțelepciune.

Cred că nu este numai o îmbietoare evocare istorică, plină de învățăminte pentru actualitate.

Cred că nu este numai un monument, prin care grăiește concepția artistului și omului despre lume și viață.

Cred că nu este numai trecerea în revistă (ori sinteza) experienței unei vieți, totodată trăită și gândită.

Cred că strălucita-i, deplina-i originalitate nu ne împiedică să evocăm, citind-o, pe Montesquieu, pe Saint-Exupéry, pe Kafka, pe Marguerite Yourcenar, pe Thomas Mann ori pe Borges.

Cred mai mult: că este o incontestabilă dovadă de noblețe sufletească.

Și mai mult ce poate fi?

Vasăzică, este adevărat că anii de suferință¹ nu vor fi fost cu totul inutili.

Vasăzică, este adevărat că orice suferință – când e îndurată și cugetată cu vrednicie – dovedește și ea că răstignirea lui Hristos pe Cruce nu a fost zadarnică.

Vasăzică, da, Crucea e roditoare și de viață dătătoare.

Îți mulțumesc pentru a-mi fi dat prilejul să cunosc această operă, căreia îi datorez o – îndrăznesc a spune – nobilă bucurie și curate emoții psihice.

Al tău,
Nicu

1. Referire la perioada detenției politice a lui Romulus Dianu.

8 iulie 1972

Iubite Ioane,

Cât de rău îmi pare – vorba lui Geo Bogza – că nu-s măcar cinci minute poet¹: să-ți pot răspunde realizând și eu câtuși de puțin din farmecul scrisorii tale.

Nu pot, vai, decât să-ți scriu sfâșietoare banalități.

Menținându-mă pe tărâmul strictei literalități nu voi intra însă în conflict cu poeticul.

Află, așadar, că am început să traduc cartea lui Graves² – uriașă! (Și cât de microscopice sunt literele!)

Norocul meu este că am studiat dreptul și mai țin oarecum minte dreptul roman. Altfel, n-aș putea duce traducerea la capăt. Și e bine că știu și nițică istorie romană – altfel ce m-aș face! Chiar așa, sunt silit să alerg tot timpul la bibliotecă și să cer sfaturi lui Radu Albala (foarte bun latinist) ori lui Em. Vidrașcu (*idem*).

Voi avea de trudit multe luni. Cartea însă e frumoasă și demnă, mărturisesc că-i plăcut s-o traduci (deși nițel prea lungă, prea încărcată).

Vechea traducere românească (edit. Prometeu)³ nu-i decât un rezumat, reprezentând cam o zecime din carte. Deși e stilizată de Mircea Streinul, nu poate fi calificată decât ca o înșelăciune (erorile grosolane sunt nenumărate). Versiunea românească a vol. I (*Eu, Cl[audius] împărat*)⁴ e completă și bună: cu toate acestea, sunt erori ce parvin din faptul că traducătorul nu e romanist. (D. ex.: traduce, literal, *Protector of the People* prin: *protector al poporului* în loc de: *tribun*.)

1. Aluzie la un vers din poemul „Aș vrea să fiu cinci minute poet“ din volumul *Orion*, Minerva, București, 1978, pp. 246-248.
2. *Claudius the God* (1934) de Robert Graves va apărea în traducerea lui N. Steinhardt (cu titlul *Claudius Zeul*) în 1974, la Albatros.
3. *Eu Claudius zeu*, versiune românească de Dragoș Luța și Mircea Streinul, Prometeu, București, f.a.
4. Robert Graves, *Eu, Claudius, Împărat. Din autobiografia lui Tiberius Claudius, împărat al romanilor, născut în anul 10 î.e.n., asasinat și zeificat în anul 54 e.n.*, traducere și prefață de Silviu Iosifescu, Editura Tineretului, București, 1969 (ed. a II-a, Albatros, București, 1973).

Lacamp¹, în sfârșit, a apărut. Lichidarea se va face după întoarcerea din concediu a salariatei care are în grija ei dosarul cărții.

S-a strecurat o greșeală de tipar boacănă: pe coperta a patra a apărut: Premiul Renaudot pe anul 1959 în loc de 1969!

Coperta nu mi s-a dat la corectură!

Bilet la Văratec mi-am luat pentru 12 ale lunii. Dinu P[illat] pleacă în 9.

Aud că s-a înapoiat Dinu Noica.

Toate pisicile din colecția mea o salută cu drag pe Marta.

Sărutări Valentinei.

Al tău devotat,
Nicu

P.S. Cum stai cu Mary Webb?

5 august 1974

Iubite Ioane,

Am primit scrisoarea ta.

Îți mulțumesc pentru cuvintele și simțămintele tale prietenești.

Aflu însă cu părere de rău că nu o duci prea bine cu sănătatea.

Am de gând să rămân aici până la 26 ale lunii.

În jurul datei de 1 septembrie nădăjduiesc să fiu și eu pe câteva zile la mare.

Ți-am scris o epistolă de la tine de-acasă; nea Mihnea mi-a spus apoi că a expediat-o; regret că n-ai primit-o. Dar nu-ți ceream medicamente, ci te rugam să-mi aduci un pachet de la o verișoară, parisiană, a mea – precizând că rugămintea mea e valabilă numai în cazul în care pachetul e mic.

Dacă ai adus cărți interesante, te rog mult să nu mă uiți. Dinainte, și călduros, îți mulțumesc.

1. Vezi *supra*, p. 353, nota 3.

În sătucul acesta mănăstiresc mă simt liniștit și-am parte de oarecare fericire.

Multe bune gânduri Valentinei și dragi sărutări Martei. Multă afecțiune tatălui tău.

Cu cele mai calde urări de sănătate și bine,

al tău
Nicu

Iubite Ioane,

Iată 4 versuri englezești:

*Life is mostly froth and bubble;
Two things stand like stone:
Kindness in another's trouble,
Courage in your own.*

A căror traducere literală e:

Viața este mai mult spumă și bășici (bule de aer, de săpun);
Două lucruri rămân ca de piatră:
Bunăvoința (amabilitatea), în necazul altuia,
Curajul, într-al tău¹.

Vrei să fii atât de bun să mi le stilizezi (eventual rimezi)?

Cu drag și mulțumiri,
Nicu

1. Poemul-catren *Finis Exoptatus* al poetului și politicianului australian Adam Lindsay Gordon (1833-1870), pe care îl recita în închisoare inginerul Radu Rosetti, după cum își amintește N. Steinhardt. Vezi *Jurnalul fericirii*, argument de P.S. Justin Hodea Sigheteanul, ediție îngrijită, studiu introductiv, repere biobibliografice și indice de Virgil Bulat, note de Virgil Bulat și Virgil Ciomoș, cu „Un dosar al memoriei arestate” de George Ardeleanu, Mănăstirea Rohia – Polirom, Iași, 2008, pp. 652-653, și *Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia*, îngrijirea ediției, compararea variantelor, note, addenda și indice de George Ardeleanu, Mănăstirea Rohia – Polirom, Iași, 2012, p. 473.